

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМКИ ПОКРАЩЕННЯ

© 2017 ПЕТРЕНКО К. В.

УДК 330.332.336

Петренко К. В. Інвестиційний клімат України в умовах інтеграції: проблеми та напрямки покращення

Метою статті є комплексне дослідження процесів формування інвестиційного клімату України в умовах інтеграції та глобалізації економіки. Розглянуто теоретичні аспекти понять «інвестиційний клімат країни» та «інвестиційна привабливість», охарактеризовано стан і динаміку розвитку інвестиційного клімату України у відповідності до міжнародних рейтингів, визначено основні проблеми та напрямки покращення інвестиційного клімату в Україні. Наведено основні фактори впливу на інвестиційну привабливість країни. Встановлено, що існує ряд проблем, які негативно впливають на формування привабливого інвестиційного клімату. Досліджено тенденції щодо поліпшення інвестиційного клімату України. Виявлено, що задля кращого функціонування інвестиційного ринку потрібно поглиблювати співпрацю з європейськими та міжнародними організаціями.

Ключові слова: інвестиційний клімат, інвестиційна привабливість, іноземні інвестиції.

Рис.: 2. Табл.: 2. Бібл.: 10.

Петренко Катерина Валеріївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної економіки, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» ім. Ігоря Сікорського (пр. Перемоги, 37, Київ, 03056, Україна)

E-mail: pkatya@bigmir.net

УДК 330.332.336

UDC 330.332.336

Петренко К. В. Инвестиционный климат Украины в условиях интеграции: проблемы и направления улучшения

Целью статьи является комплексное исследование процессов формирования инвестиционного климата Украины в условиях интеграции и глобализации экономики. Рассмотрены теоретические аспекты понятий «инвестиционный климат страны» и «инвестиционная привлекательность», охарактеризованы состояние и динамика развития инвестиционного климата Украины в соответствии с международными рейтингами, определены основные проблемы и направления улучшения инвестиционного климата в Украине. Приведены основные факторы влияния на инвестиционную привлекательность страны. Установлено, что существует ряд проблем, которые негативно влияют на формирование привлекательного инвестиционного климата. Исследованы тенденции к улучшению инвестиционного климата Украины. Выявлено, что для лучшего функционирования инвестиционного рынка нужно углублять сотрудничество с европейскими и международными организациями.

Ключевые слова: инвестиционный климат, инвестиционная привлекательность, иностранные инвестиции.

Рис.: 2. Табл.: 2. Библ.: 10.

Петренко Екатерина Валериевна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры международной экономики, Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт» им. Игоря Сикорского (пр. Победы, 37, Киев, 03056, Украина)

E-mail: pkatya@bigmir.net

Petrenko K. V. The Investment Climate of Ukraine in the Context of Integration: Problems and Directions for Improvement

The article is aimed at an integrated studying the investment climate in Ukraine in the context of the integration and globalization of economy. The theoretical aspects of the «country's investment climate» and «investment attractiveness» were considered, the status and dynamics of development of Ukraine's investment climate characterized in accordance with international ratings, and the main problems and directions for improving the investment climate in Ukraine were defined. The article provides the main factors influencing the country's investment attractiveness. It has been found that there is a number of problems that adversely impact the formation of an attractive investment climate. The tendencies towards improving the investment climate in Ukraine were researched. It has been found that for a better function of the investment market, cooperation with European and international organizations should be deepened.

Keywords: investment climate, investment attractiveness, foreign investment.

Fig.: 2. Tbl.: 2. Bibl.: 10.

Petrenko Kateryna V. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Economy, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute» (37 Peremohy Ave, Kyiv, 03056, Ukraine)

E-mail: pkatya@bigmir.net

Інвестиційні процеси відіграють ключове значення для економічного розвитку будь-якої країни, території чи регіону. Інвестиційне середовище є показником, що відображає загальний стан усередині країни, обсяг національного доходу, привабливість для інших держав. Аналіз інвестиційного клімату становить інтерес, оскільки дозволяє отримати уявлення про чинники та фактори, що можуть впливати на потенційного інвестора, та дає можливість провести оцінку інвестиційної привабливості країни, окремого регіону або підприємства та, нарешті, дає можливість визначити мотивацію поведінки партнера. Всебічне переоснащення та модернізація української виробничої сфери на основі переважно інноваційного розвитку об'єктивно вимагає наявності адекватного інвестиційного клімату, підвищення мотивації та зацікавленості потенційних інвесторів

у розвитку територій, у створенні умов для залучення інвестицій.

Актуальним завданням для України на сьогодні є створення сприятливих умов для забезпечення зростання інвестицій та покращення інвестиційного клімату, що надають можливість стимулювати розвиток економіки країни за рахунок притоку іноземного капіталу, створювати нові виробничі можливості, підвищувати рівень продуктивності праці, збільшувати доходи та заощадження, підвищувати показники рівня та якості людського потенціалу. Отже, для успішного функціонування економіки цілої країни та окремих її регіонів чи підприємств необхідно забезпечити безперервне і велике за обсягом інвестування, яке спонукатиме економіку країни прогресувати.

Проблемам формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні присвячено багато наукових праць таких фахівців, як: Гаврилюк О. В., Гуткевич С. А., Крупка І. М., Лайко Г. П., Малютін О. К., Яблонська А. та інших. Однак в умовах глобалізації світової економіки та дефіциту інвестиційних ресурсів загострюються та залишаються невирішеними чимало проблем і факторів, що впливають на економічну привабливість країни для інвестування.

Метою даної статті є розробка практичних рекомендацій та науково-методичних підходів щодо покращення інвестиційного клімату України в економічному просторі.

Теоретичною та методологічною основою статті є роботи вітчизняних і зарубіжних учених у сфері інвестування. Стаття ґрунтується на системному підході, завдяки чому є можливість розглядати інвестиційний клімат України в економічному просторі, а також оцінити реалізацію інвестиційного процесу та виявити причино-наслідкові зв'язки.

В умовах глобалізації економіки кожна держава намагається швидко реалізувати заплановані послідовні етапи для утвердження та закріплення своїх позицій на світовому ринку. Не є винятком і Україна, оскільки стратегія економічного розвитку та інтеграція у світове товариство відповідає стратегії розвитку держави в цілому.

Відповідно до сучасних тенденцій руху міжнародного капіталу процес інвестування за кордон відбувається лише в тому випадку, коли воно є прибутковим. Тому стратегічним завданням уряду будь-якої країни є сприяння створенню комфортного інвестиційного клімату і забезпечення додаткових стимулів тим суб'єктам, що інвестують ресурси у пріоритетні для економіки країни галузі.

Попри те, що багато наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів присвячено проблемам формування інвестиційного клімату, деякі чинники, які впливають на різних рівнях, є недостатньо систематизованими.

Під інвестиційним кліматом більшість науковців розуміють сукупність економічних, соціальних, політичних і правових факторів, які визначають стан інвестиційного процесу. Фактори інвестиційного клімату являють собою складну мозаїку. Одні з них негативно, інші позитивно впливають на формування інвестиційного клімату, можуть існувати постійно або тимчасово [4].

Серед великої кількості класифікаційних ознак, які виділяють науковці для систематизації впливу на інвестиційний клімат, доцільно визначити такі: *за змістом* (політичні, економічні, соціальні, технологічні); *за рівнем впливу* (мікрорівень, макрорівень, мезорівень); *за характером впливу* (інституціональні, економічні, соціальні); *за визначенням середовища* (політико-правове, економічне, соціальне); *за природою впливу* (матеріальні та нематеріальні); *за терміном впливу* (коротко- та довгострокові) [3; 4].

Крім зазначених чинників впливу на інвестиційний клімат, виділяють ще й такі: організаційно-правове поле держави, нормативно-правова база, статус інозем-

ного інвестора, рівень розвитку продуктивних сил і стан інвестиційного ринку, інвестиційна активність населення країни.

Виходячи з вищезазначеного, інвестиційний клімат являє собою сукупність кількісних та якісних ознак, які можуть бути підставою для ухвалення рішення щодо доцільності залучення інвестицій, їх обсяг, джерела, структуру та термін інвестування. Дані ознаки діють на національному, регіональному, місцевому та галузевому рівнях, а також на рівні окремого підприємства. Узагальнивши існуючі підходи до визначення інвестиційного клімату, можна зазначити, що інвестиційним кліматом вважається сукупність факторів, а саме: економічні, соціальні, політичні та правові факторів, які й характеризують стан інвестиційного процесу країни. Фактори інвестиційного клімату являють собою складну систему, деякі з яких негативно, а деякі позитивно впливають на формування інвестиційного клімату, існуючи або постійно, або тимчасово [5; 7].

Аналізуючи фактори, які можуть впливати на інвестиційний клімат, можна узагальнити, що до них належать, передусім: природно-географічні умови, економічна динаміка країни; стратегія державної політики; стан внутрішнього ринку країни; виробничий потенціал країни. Також мають значення стан фінансової системи країни, податкової системи країни, ринок робочої сили, розвиток інфраструктури, інституційна система країни, зовнішньоекономічні відносини з іншими країнами, соціально-політичний стан у країні, організаційно-правова система.

При прийнятті рішення про інвестування інвестори передусім звертають увагу на законодавчу базу, яка забезпечує, гарантує та впливає на прибутковість інвестиційної діяльності та може сприяти або обмежувати приплив інвесторів на ринок. Країни, які мають значний прямий вплив держави на економічну діяльність, не приваблюють інвесторів. Стосовно податкового законодавства, слід зазначити, що рівень оподаткування є не найбільш важливим фактором. У цій площині інвесторів більше цікавить передбачуваність і якість законодавства, оскільки складні, неоднозначні норми і непрозорість податкового законодавства призводять до конфліктів з фіскальною службою, корупції та високих ризиків у підприємницькій діяльності. Відмітимо, що Україна в останні роки доклала певних зусиль для вдосконалення податкової системи. Аналізуючи зміни, які відбулися в Україні з 2014 р. в організаційно-правовій сфері, нормативно-правовій базі, податковій сфері, слід зазначити, що позиція України в рейтингу Світового банку щодо оцінки регулювання бізнесу «Doing Business» покращується (рис. 1). Лідером на даний момент є Нова Зеландія. Згідно з підрахунками експертів Світового банку, один пункт в рейтингу Doing Business, приносить державі близько 500–600 млн дол. інвестицій [6].

За останні роки (з 2013 р. до сьогодні) Україна покращила свої позиції за загальним рейтингом зі 137 до 80 місця (табл. 1).

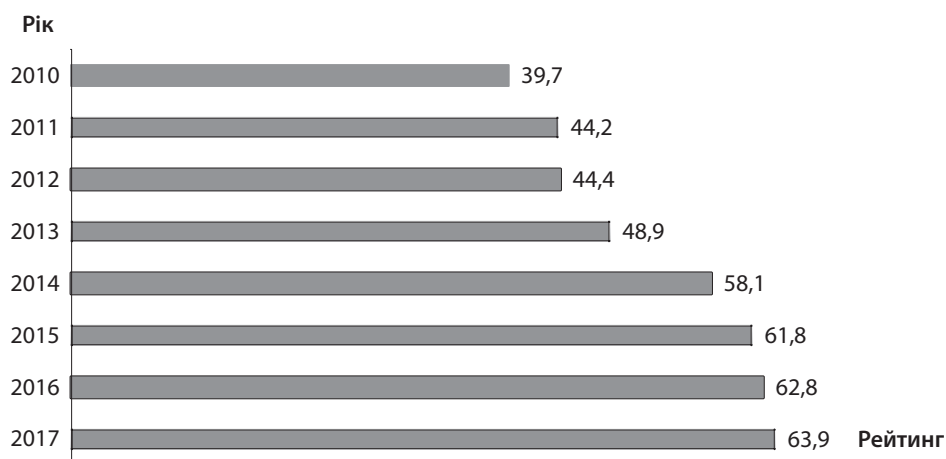

Рис. 1. Рейтинг України за Doing Business у 2010–2017 рр.

Таблиця 1

Позиція України в рейтингу «Doing Business» у 2013–2017 рр.

Назва	Doing Business 2013	Doing Business 2014	Doing Business 2015	Doing Business 2016	Doing Business 2017
Загальний рейтинг	137	112	96	81	80
Реєстрація підприємства (<i>Starting a business</i>)	50	47	76	24	20
Отримання дозволів на будівництво (<i>Dealing with construction permits</i>)	183	41	70	137	140
Наймані працівники (<i>Employing workers</i>)	–	–	–	–	–
Підключення до системи електропостачання (<i>Getting electricity</i>)	166	172	185	140	130
Реєстрація власності (<i>Registering property</i>)	149	97	59	62	63
Отримання кредитів (<i>Getting credit</i>)	23	13	17	19	20
Захист міноритарних інвесторів (<i>Protecting minority investors</i>)	117	128	109	101	70
Оподаткування (<i>Paying taxes</i>)	165	164	108	83	84
Міжнародна торгівля (<i>Trading across borders</i>)	145	148	154	110	115
Забезпечення виконання контрактів (<i>Enforcing contracts</i>)	42	45	43	93	81
Вирішення неплатоспроможності (процедура банкрутства) (<i>Resolving insolvency</i>)	157	162	142	148	150

Згідно зі звітом Doing Business-2017 Україна провела глобальні реформи у двох сферах: захист міноритарних інвесторів та забезпечення виконання контрактів. Але є сфери, в яких показники погіршилися або залишилися на тому самому рівні в порівнянні з 2016 р.

Даний звіт показує, що Україні необхідно більш рішуче впроваджувати реформи з дерегуляції, оскільки ми значно поступаємося сусіднім країнам: Грузія знаходиться на 16 місці, Польща – на 24 місці, Румунія – на

36, Білорусь – на 37, Угорщина – на 41, Молдова – на 44, Туреччина – на 69.

За показником «Оподаткування» (*Paying Taxes*), що оцінює середнє податкове навантаження на підприємство при адмініструванні податків та інших обов'язкових платежів, які має сплачувати бізнес, Україна знаходиться на 84 місці. У цьому рейтингу аналізується інформація щодо затрат часу, необхідного бізнесу для виконання свого податкового обов'язку, а також періодичність подання податкової звітності.

Порівняння показників України з показниками інших країн та груп країн (табл. 2) показує, що Україна має сприятливі умови за такими показниками, як «кількість податкових платежів» та «індекс процедур після подачі звітності», але завеликий час на розрахунок та сплату податків і порівняно високу загальну податкову ставку. Серед країн Східної Європи та Центральної Азії Україна має найнижчу кількість податкових платежів (разом із Грузією) – 5 (в інших країнах передбачено від 6 (Азербайджан) до 51 (Киргизія) платежів). Однак загальна податкова ставка в Україні є однією з найвищих – 51,9% (вища ставка лише в Білорусі – 54,8% та Таджикистані – 65,2%). Стосовно показника розрахунку часу на сплату податків, то в Україні він залишається дуже високим – 355,5 годин (вище лише в Боснії та Герцеговині – 411 год.). За індексом процедур після подачі звітності Україна знаходиться всередині даного мінірейтингу. Для порівняння показники за індикатором «Оподаткування» країн ЄС такі:

- ✦ загальна податкова ставка: від 20,8% (Люксембург) до 62,8% (Франція);

- ✦ час на розрахунок та сплату податків: від 52 год. (Сан-Маріно) до 453 (Болгарія) (Болгарія значно випереджає інші країни ЄС, перед нею Угорщина з показником в 277 год.);
- ✦ кількість платежів: від 4 (Норвегія) до 31 (Хорватія);
- ✦ індекс процедур після подачі звітності: від 48,4 (Італія) до 98,6 (Сан-Маріно).

Згідно з висновками експертів, якщо оцінка економіки країни за індикатором Paying Taxes змінюється на 2% і більше, то такі зміни відносять до реформ, які можуть спрощувати чи ускладнювати ведення бізнесу.

У 2016 р. Україна в рейтингу за індексом глобальної конкурентоспроможності погіршила свої позиції на 6 пунктів відносно 2015 р., отримавши 85 місце, що, своєю чергою, впливає на рівень інвестиційної привабливості країни (рис. 2).

Згідно з рейтингом International Business Compass (IBC) рівень інвестиційної привабливості України за 2016 р. погіршився на 41 сходинку в порівнянні з 2015 р., Україна посіла лише 130-те місце зі 174 країн.

Таблиця 2

Порівняння показників України за індикатором «Оподаткування» із іншими країнами та групами країн

Показник	Україна (рейтинг – 20)	Європа та Центральна Азія	ОЕСР	Нова Зеландія (рейтинг – 2)	Польща (рейтинг – 47)	Грузія (рейтинг – 22)
Кількість податкових платежів	5,0	17,6	10,9	7,0	7,0	5,0
Час на розрахунок і сплату податків	355,5	221,5	163,4	152,0	271,0	270,0
Загальна податкова ставка (% від прибутку до оподаткування)	51,9	33,8	40,9	34,3	40,4	16,4
Індекс процедур після подачі звітності та сплати податків (0 – 100)	79,3	71,9	85,1	96,9	92,2	87,2

Джерело: складено за [1].

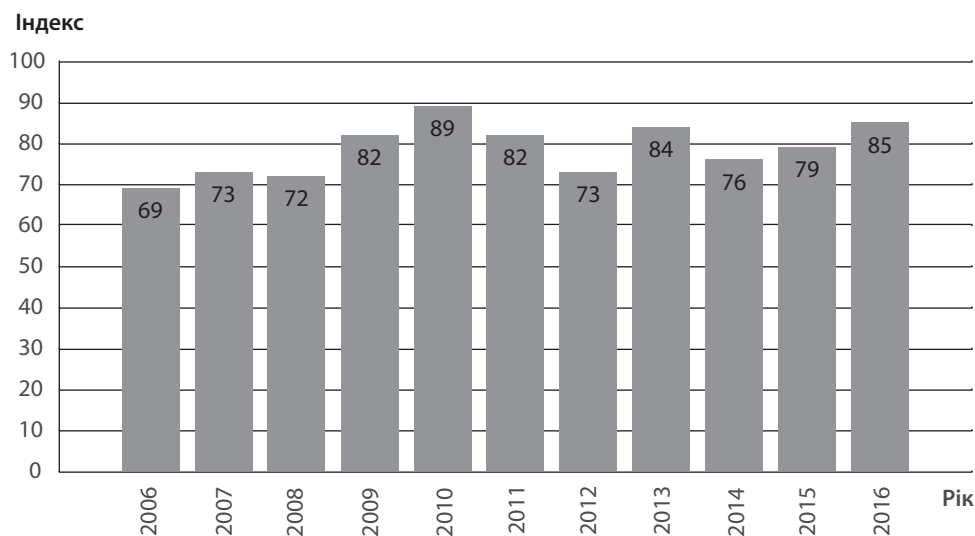

Рис. 2. Рейтинг України за індексом глобальної конкурентоспроможності у 2006–2016 рр.

Джерело: складено за [1; 2; 9].

Різка та суттєва зміна індексу інвестиційної привабливості спричинена складною та нестабільною воєнно-політичною ситуацією в Україні в зоні АТО, не проведенням реформ у судовій системі та високим рівнем корупції та бюрократії, комбінацією легальної та тіньової економіки, недовірою між бізнесом і владою, несприятливими умовами інвестування, нерозвиненістю інвестиційного ринку та інвестиційної інфраструктури й відсутністю правових засад і дієвих механізмів державного-приватного партнерства в інвестуванні [8].

На сьогодні малий обсяг інвестицій в Україну є ключовим показником несприятливого інвестиційного клімату. Посилення рейтингу нашої країни у світовому економічному просторі в цілому та різних сферах зокрема (торгівельній, фінансовій, соціальній тощо) є неможливим без формування міцної внутрішньої основи для розвитку. Незважаючи на деякі позитивні зрушення, Україна має потенціал для вдосконалення інституціональних, адміністративних та економічних важелів покращення інвестиційного клімату.

Місце країни в міжнародних інвестиційних рейтингах є своєрідною першою «візитною картою» для потенційного інвестора під час його пошуку нових можливостей для вкладення капіталу. При здійсненні комплексної оцінки інвестиційного клімату країни інвестори орієнтуються також на висновки міжнародних рейтингових агенцій [10].

ВИСНОВКИ

Отже, на формування інвестиційного клімату України впливає ціла низка чинників, серед яких на перший план виходять інвестиційні ризики, зумовлені складною політичною ситуацією, що склалися в країні через військові дії на Донбасі та анексію Криму. Розв'язання цих проблем на сьогодні є першочерговим завданням. Для стимулювання інвестиційної діяльності та покращення інвестиційного клімату в Україні необхідно також сформулювати стабільну довгострокову державну політику у сфері іноземного інвестування.

Таким чином, реформування державного апарату та зменшення роздутої бюрократії стоять на передньому плані. Необхідним є також зняття обмежень для бізнесу (дерегуляція) і створення рівних умов для всіх вітчизняних і зарубіжних економічних суб'єктів. Спрощення процедур для організації бізнесу є дуже важливим елементом поліпшення інвестиційного клімату, адже, як це уже було показано, даний чинник сильно погіршує позиції України в глобальній конкуренції. Держава повинна відходити від політики безкомпромисного фіскального навантаження на бізнес заради додаткових надходжень у бюджет.

Система оподаткування для платника податків повинна бути простою і зрозумілою, такою, щоб вона відповідала очікуванням платників, а також інтересам держави. Ще одною проблемою державного регулювання є постійні та хаотичні зміни в законодавстві. Вони завжди повинні бути реалізовані систематично, щоби уникати довільного трактування дій посадових осіб. На додаток, потрібно розробити спеціальні законодавчі норми, що дозволяють стимулювати довгострокові інвестиції та знизити ризики для них. Наслідуючи приклад багатьох європейських країн, оподаткування та регулювання під-

приємницької діяльності повинні бути максимально автоматизованими, щоб уникнути можливих незаконних дій з боку посадових осіб.

Такі реформи були б можливими в тому числі при поглибленій співпраці з європейськими та міжнародними організаціями. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Doing Business. URL: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine>
2. Global competitiveness report 2016–2017 // World Economic Forum, 2016. URL: http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf
3. Пересада А. А. Інвестування: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2004. 250 с.
4. Крамаренко К. М. Формування інвестиційного клімату України в сучасних умовах. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 8. С. 188–191.
5. Третяк Н. М. Фактори формування інвестиційного клімату в Україні. *Фінансовий простір*. 2013. № 3. С. 165–170.
6. World Bank. URL: <http://www.worldbank.org/>
7. Ковтун Н. В. Факторний аналіз ефективності інвестиційного процесу та діяльності. *Облік і фінанси АПК*. 2014. № 7. С. 27–31.
8. Левіновська О. М. Особливості залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України // Актуальні проблеми країнознавчої науки: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. URL: <https://internationalconference2014.wordpress.com/2016/11/page/9/>
9. Офіційний сайт Європейської Бізнес-Асоціації. URL: <http://www.eba.com.ua>
10. Яблонська А. Інвестиційний та економічний клімат України в умовах російської агресії. URL: <http://iac.org.ua/investitsiyniy-taekonomichnyy-klimat/>

REFERENCES

- “Doing Business”. <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine>
- “Global competitiveness report 2016–2017”. World Economic Forum, 2016. http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf
- Kramarenko, K. M. “Formuvannia investytsiinoho klimatu Ukrainy v suchasnykh umovakh” [Formation of the investment climate of Ukraine in modern conditions]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, no. 8 (2015): 188–191.
- Kovtun, N. V. “Faktorny analiz efektyvnosti investytsiinoho protsesu ta diialnosti” [Factor analysis of the effectiveness of the investment process and activities]. *Oblik i finansy APK*, no. 7 (2014): 27–31.
- Levinovska, O. M. “Osoblyvosti zaluchennia priamykh inozemnykh investytsii v ekonomiku Ukrainy” [Features of attraction of direct foreign investments into the economy of Ukraine]. *Aktualni problemy krainoznavchoi nauky*. <https://internationalconference2014.wordpress.com/2016/11/page/9/>
- Ofitsiyniy sait Yevropeiskoi Biznes-Asotsiatsii. <http://www.eba.com.ua>
- Peresada, A. A. *Investuvannia* [Investment]. Kyiv: KNEU, 2004.
- Tretiak, N. M. “Faktory formuvannia investytsiinoho klimatu v Ukraini” [The factors of investment climate formation in Ukraine]. *Finansovyi prostir*, no. 3 (2013): 165–170.
- “World Bank”. <http://www.worldbank.org/>
- Yablonska, A. “Investytsiyniy ta ekonomichnyi klimat Ukrainy v umovakh rosiiskoi ahresii” [Investment and economic climate of Ukraine in conditions of Russian aggression]. <http://iac.org.ua/investitsiyniy-taekonomichnyy-klimat/>